

результати дають змогу не тільки оцінити еколого-економічний рівень виробництва в майбутньому, але й сформулювати певну думку про наявні екологічні проблеми і конкретизувати шляхи їх вирішення. Екологічний аудит дає можливість виявити диспропорції, які склались між господарською діяльністю підприємства і охороною навколишнього середовища, а також встановити основні тенденції еколого-економічного розвитку підприємства і розробити заходи досягнення оптимальної рівноваги економічних і екологічних інтересів.

В умовах дії принципів сталого розвитку екологічний аудит набуває особливого значення для підприємств як засіб захисту власних інтересів і водночас як засіб гармонізації відносин із суспільством і навколишнім середовищем.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про аудиторську діяльність» [Електронний ресурс] : від 22.04.93 р. № 3125-XII. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>.
2. Закон України «Про екологічний аудит» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. - 2015. - Режим доступу до тексту закону: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Пояснювальна записка до проекту Концепції переходу України до сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gska2.rada.gov.ua>
4. Сайт Міністерства екології та природних ресурсів – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua/control/control2/268-reiestr-ekolohichnykh-audytoriv>.
5. Данилишин Б.М. Економіка природокористування : підручник / Б.М. Данилишин, М.А. Хвесик, В.А. Голян. – К. : Кондор, 2010, – 465 с.
6. Жолобчук І. М. Сталий розвиток економіки України: визначення місця екологічного аудиту в даній концепції / І. М. Жолобчук // Науковий вісник Ужгородського університету. - 2014. - Вип. 1. - С. 228-231
7. Костерін В.О. Сталий розвиток продуктивних сил України в умовах соціально-економічних трансформацій // МРЕ – 2006. – №2.
8. Максимів Л.І. Формування концепції екологічного аудиту в Україні у контексті європейської інтеграції / Максимів Л.І., Буйна І.С. // Науковий вісник.– 2005. - Вип. 15.7. – С. 215-220.
9. Федоренко О. І. Екоменеджмент - важлива компонента сталого та еколого-безпечного розвитку України / Вісник ХІСП. Сер. Екологія, техногенна безпека і соціальний прогрес. - 2003. - Вип. 3(5).
10. Маркетингові стратегії формування попиту на товари та послуги на ринках України : [монографія / за ред. проф. Р. В. Федоровича] ; Терноп. нац. техн. ун-т ім. Івана Пулюя. – Т. : ТНТУ ім. І. Пулюя, 2013. – 355 с.

18.09.2015

УДК 005.35:657(47+57)

Король С.Я.

докторант кафедри бухгалтерського обліку
Київський національний торговельно-економічний університет

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В СРСР: СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У контексті соціальної відповідальності розглянуто передумови інформаційного обслуговування соціалістичним бухгалтерським обліком зацікавлених осіб. Досліджено історію розвитку бухгалтерського обліку в СРСР. Проаналізовано мету, завдання, інформаційні запити, організаційні та методичні особливості соціалістичного бухгалтерського обліку. Зроблено висновок про бухгалтерським обліком соціальної відповідальності підприємств в СРСР.

Ключові слова: бухгалтерський облік, бухгалтерський облік СРСР, соціалістичний облік, соціальна відповідальність.

БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ В СССР: СОЦИАЛЬНО ОТВЕТСТВЕННЫЙ АСПЕКТ

ACCOUNTING IN THE SOVIET UNION: ASPECT OF SOCIAL RESPONSIBILITY

Аннотация. В контексте социальной ответственности рассмотрено предпосылки информационного обслуживания социалистическим бухгалтерским учетом заинтересованных лиц. Исследована история развития бухгалтерского учета в

Abstract. Considered background of accounting information service of stakeholders in the USSR in the context of social responsibility. Studied the history of the development of accounting in the Soviet Union. Analyzed the

СССР. Проанализированы цели, задачи, информационные запросы, организационные и методические особенности социалистического бухгалтерского учета. Сделан вывод об отражении социальной ответственности советских предприятий бухгалтерским учетом в СССР.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, бухгалтерский учет в СССР, социалистический учет, социальная ответственность.

goals, objectives, information needs, organizational and methodical features of socialist accounting. Concluded accounting of the social responsibility of enterprises in the USSR.

Keywords: accounting, accounting in the USSR, socialist accounting, social responsibility.

Вступ. У ХХ ст. в результаті зміни суспільно-економічної формації і виникнення Радянського Союзу відбулась феноменальна трансформація системи бухгалтерського обліку. Якщо до цього його розвиток на даній території відповідав загальноєвропейським тенденціям, то далі почалось формування системи обліку, яка обслуговувала суспільство соціалістичного типу [22, с. 13]. Понад сімдесят років в нашій країні в умовах централізовано керованої економіки та суспільної форми власності існував, так званий, соціалістичний бухгалтерський облік, який був одним з основних засобів реалізації проголошених більшовиками соціальних цілей.

Враховуючи суть поняття «соціальні цілі» [3], можна очікувати гармонії інтересів учасників господарського процесу та повного вирішення соціальних проблем в межах окремо взятої території. За таких умов, бухгалтерський облік в СРСР мав би забезпечити управління діяльністю за принципами, які практично ідентичні принципам соціальної відповідальності бізнесу. Навіть сьогодні, на двадцять п'ятому році незалежності України і краху радянської економічної системи, окремі публікації сповнені ностальгії за тим бухгалтерським обліком, звеличення його переваг у порівнянні з сьогоdnішнім.

Постановка завдання. Дискусія з цього питання набула актуальності в останнє десятиріччя у зв'язку з поширенням концепції соціальної відповідальності бізнесу й обліково-звітної її відображення. Ф.Ф. Бутинець переконаний, що радянський бухгалтерський облік виконував роль забезпечення захисту працівників, а впровадження фінансового обліку привело до його знищення; а в результаті запровадження управлінського обліку «ми закрили облік і звітність від працівників та держави», і наголошує на тому, що «наш облік повинен допомагати державі, суспільству та кожному працівнику захищати свої інтереси» [1, с. 247, 249, 250, 253]. Професор висловив досі поширену у суспільстві думку: «ніколи капіталіст не надасть доступу працівникам до обліку і звітності. А куплений аудиторський контроль – це засіб обману працівників» [1, с. 245]. Напевно, це дало підстави Л.В. Чижевській розглядати «соціалізацію бухгалтерського обліку» в умовах ринкової економіки як спробу працівників заволодіти корпоративними цінностями і намагання керівників підприємства враховувати соціальні інтереси всіх учасників господарського процесу [29, с. 171] в контексті соціальної відповідальності.

Для обґрунтування своєї позиції проведемо короткий огляд історії розвитку бухгалтерського обліку в радянський період і визначимо його адекватність принципам соціальної відповідальності.

Основними методами даного дослідження є еволюційний підхід та порівняння, а також загальнонаукові методичні прийоми (індукції, дедукції, систематизації, узагальнення та інші), які дозволяють досягти поставленої мети.

Результати. У СРСР існував особливий тип бухгалтерського обліку, заснований на суспільній соціалістичній власності. Оскільки соціалістична власність на засоби виробництва в результаті ліквідації «антагоністичних форм» відносин між людьми «зумовлює єдність суспільних і особистих інтересів,... співробітництво і взаємну допомогу трудящих у процесі їхньої виробничої діяльності», а «найвищою метою виробництва стає найбільш повне задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб людей» [25, с. 332], бухгалтерському обліку відводилась визначна роль: «в умовах соціалізму облік і контроль вперше встали на службу трудящих класів, стали партійною справою» [24, с. 445]. Вперше в історії бухгалтерського обліку формально основним користувачем облікової інформації було визнано трударів, які представляли інтереси як працівників, так і власників підприємства.

Бухгалтерський облік при соціалізмі мав створити необхідні умови для реалізації соціалістичної справедливості та найбільш повного задоволення матеріальних і духовних

потреб людей. Мету соціалістичного бухгалтерського обліку В.І. Ленін визначив як «контроль за мірою праці і споживання» [13, с. 306]. Він же сформулював основні вимоги, серед яких окремі близькі до принципів соціальної відповідальності [24, с. 200]. Зокрема, знаходимо таке:

- гласність (як умова боротьби з недоліками, порушеннями законності, зі зловживаннями і т. п.) – прототип сучасного *принципу прозорості*;
- відповідальність (під контроль ставляться цінності, процес їх створення і руху, але особлива увага до діяльності людей, які відповідають за довірену їм роботу, за ввірені їм цінності) – аналог *вимоги відповідальності суб'єктів за наслідки їх господарської діяльності*.

Виконання цих вимог мали забезпечити робітники, до яких Ленін у 1917 р. звертається так: «беріться самі за облік і контроль виробництва і розподілу продуктів» [12, с. 200]. У 1987 р. ця настанова не була реалізована, і читаємо: «дані обліку повинні у простій, зрозумілій і доступній для розуміння широким масам трудящих формі характеризувати результати роботи підприємства. Це дуже важлива вимога, оскільки трудящі у все у більшій мірі залучаються до управління економікою, у боротьбу за подальшу інтенсифікацію суспільного виробництва і підвищення його ефективності» [5, с. 5].

У своєму розвитку бухгалтерський облік в СРСР пройшов кілька етапів, огляд яких дозволяє краще зрозуміти переваги і недоліки отриманої у спадок від епохи соціалізму концепцію «соціально-орієнтованого» обліку, перспективи її подальшого використання. Заслужують на увагу характеристики ретроспективи соціалістичного бухгалтерського обліку Я.В. Соколова та М.С. Пушкаря. Якщо Я.В. Соколов пов'язує періодизацію обліку з основними суспільними змінами [24, с. 449-529], то М.С. Пушкар – з визначними змінами у системі обліку [22, с. 90-91]. Як правило, виявлення певних тенденції еволюційного процесу за один або кілька років є некоректним [21, с. 103]. Проте, бухгалтерський облік у СРСР розвивався не еволюційним шляхом, а підкорявся директивам і рішенням партійних з'їздів і конференцій, тому коректним вважаємо обидва підходи.

Проведений аналіз показав, що розвиток бухгалтерського обліку в СРСР проходив в умовах псевдосоціалізації економіки країни та наскрізного панування класового підходу до розв'язання економічних питань і, зокрема, бухгалтерського обліку. Номінально завданням бухгалтерського обліку було посилення господарського розрахунку; економії ресурсів і скорочення втрат; зниження собівартості і підвищення рентабельності виробництва [4, с. 58]. На словах соціалістичний облік «використовується для порівняння ефективності різних форм організації виробництва, раціонального використання продуктивних сил суспільства, служить засобом вивчення матеріальних і культурних потреб членів суспільства» [15, с. 7]. На практиці ж були створені соціально-економічні умови, які В.М. Кудров охарактеризував так: «стан справ правомірно пов'язується насамперед і головним чином з самодержавством партійно-державного апарату. Наростали одночасно дефіцит і інфляція, причому радянська інфляція носила безперервний характер... Завжди попит перевищував пропозицію товарів і послуг, і дефіцит останніх лише наростав... Практично була втрачена міра праці, а отже, і міра людини» [10, с. 25]. Одночасно, «незважаючи на регулярно декларовану вторинність засобів, тобто методів управління, по відношенню до цілей (підвищення добробуту народу), насправді співвідношення між ними було якраз зворотним» [10, с. 100]. Так, монополія однієї партії привела до формування в країні експлуататорського класу особливого роду, а економіка в результаті була перетворена на «механічного монстра без душі, без почуттів, без зворотного зв'язку та нормальної мотивації до праці» [10, с. 47]. Бухгалтерський облік в СРСР фактично був вимушений обслуговувати радянську економічну систему.

В результаті, як зазначають М.Я. Остапюк, М.Р. Лучко, Й.Я. Даньків, «найбільшим теоретичним досягненням соціалістичного обліку став його класовий характер» [18, с. 166]. Бухгалтерський облік в СРСР, подібно до інших суспільних наук, які офіційно вважались «партійними науками», мав захищати інтереси робочого класу та виконувати відповідне соціальне замовлення, яке було далеке від принципів соціальної відповідальності.

Відсутність реальної стратегії соціально-економічного розвитку зумовила «непродуманість багатьох народногосподарських рішень, що приймалися без урахування екологічних, соціальних, економічних і навіть географічних факторів» [10, с. 94-95]. Наслідком існуючої при соціалізмі жорсткої регламентації діяльності підприємств, заснованої на централізованому плануванні та управлінні, став випуск товарів і послуг, суспільно необхідна корисність яких була низькою. І як зазначає В.М. Кудров, «у зв'язку з притаманним

соціалістичній моделі господарювання високим ступенем монополізації, відсутністю внутрішньої і зовнішньої конкуренції взагалі втрачаються об'єктивні ціннісні орієнтири для виробництва продукції» [10, с. 93], що призвело до погіршення їх якісних характеристик. В умовах державного розподілу ресурсів і продуктів виробництва облік і контроль були «засобом до того, щоб реалізувати загальну трудову повинність в країні, тобто змусити людей насильно працювати, змусити їх підкорятися волі однієї людини – керівника, диктатора, тобто засобом до того, щоб все населення країни перетворити в єдиний слухняний механізм» [10, с. 58]. Панувала соціалістична законність, яка «необхідна в здійсненні господарського розрахунку, і режиму економії, зниження собівартості виробництва та будівництва, підвищенні рентабельності підприємств» [17, с. 61]. В умовах планового народного господарства бухгалтерський облік на кожному підприємстві на вимогу принципу соціалістичної законності мав забезпечувати контроль виконання планових завдань, своєчасні і повні розрахунки з державним бюджетом і кредитною системою, а також виконання інших зовнішніх і внутрішніх зобов'язань. Така відповідальність мала не соціальний, а юридичний характер. Тобто, не було і не могло бути місця соціальній відповідальності, яка може бути притаманна тільки добровільній поза вимогами законодавства діяльності [7].

Певний час надії на отримання радянськими підприємствами економічної самостійності були пов'язані з відродженням у 1965-1970 рр. господарського розрахунку [8]. Очікувалось, що він дозволить поєднати економічні інтереси трудових колективів і кожного працівника із загальнонародними інтересами, що дозволить збільшити кількість і поліпшити якість продукції, її відповідність суспільним потребам при мінімальних затратах праці на її виробництво (сама по собі химерна ідея, яка гіперболізовано нагадує бажання «отримати ідеальний продукт без прикладання зусиль»). Для забезпечення матеріальної зацікавленості працівників у результатах колективної діяльності підприємства створювали за рахунок прибутку фонди економічного стимулювання: фонд матеріального заохочення, фонд соціально-культурних заходів і житлового будівництва, фонд розширення виробництва [26]. У сучасному розумінні перераховані фонди в умовах госпрозрахунку мали служити для реалізації заходів, які теоретично відповідали економічним інтересам працівників підприємства та місцевої громади (їх облік міг би представляти нині певний практичний інтерес для розробки методики обліку джерел фінансування соціальної активності підприємств, проте в результаті зміни методології обліку цей досвід має скоріше історичну цінність).

Забезпечення організації виконання народногосподарського плану вимагало таких облікових даних, які дозволяли перевірити його виконання за специфічною системою показників. Останні включали: обсяг виробництва і реалізації продукції, її основну номенклатуру і показники якості, загальний фонд заробітної плати, зростання продуктивності праці, загальну суму прибутку, рентабельність, платежі в бюджет і асигнування з бюджету, обсяг капітального будівництва, матеріально-технічне постачання. На основі централізованих показників підприємства розробляли конкретні планові завдання по собівартості продукції, чисельності працівників, середній заробітній платі і т.д.; організовували працю та її оплату (залучали робочу силу, забезпечували підготовку і використання кадрів, встановлювали форми оплати праці, розряди робіт і робітників, затверджували нові та переглядали діючі норми виробітку, вирішували питання матеріально-технічного постачання та збуту) [26]. Перераховані показники теоретично свідчать про можливість часткової оцінки заходів із задоволення економічних інтересів учасників господарського процесу. Разом з тим, вони мали дуже обмежені резерви для їх реалізації.

У ході «великої дискусії» 30-х років ХХ сторіччя ідеологічне табу у вітчизняній обліковій теорії було накладено на категорію «капітал». В результаті вона була вилучена та замінена на іншу – «фонд». П.Я. Хомин підкреслює, що «наявна еклектика тлумачень категорій капіталу і фонду зумовлена відходом вітчизняної облікової теорії від надбань світової, і це зумовлено, як висловлювався Й.-А. Шумпетер, «ідеологічним баченням», котре тривалий час було в нас панівним» [27, с. 83].

Все вище зазначене, зумовило зміни у методології бухгалтерського обліку в СРСР. Я.В. Соколов констатує: «тепер, коли ми порівнюємо облік в адміністративно-командній системі та в умовах ринкової економіки, то змушені зазначити, що ці відмінності, що впливають із розмаїття форм власності, величезні. Монопольна державна власність на засоби виробництва *різко спрощує техніку обліку* та приводить до того, що ефективність господарської

діяльності визначається виконанням плану, а не величиною отриманого прибутку» [24, с. 479-480]. В умовах відходу від принципів класичної бухгалтерії і домінування контрольної функції бухгалтерського обліку особлива увага стала надаватись техніці реєстрації господарських фактів.

Проведений аналіз підтвердив правильність зауваження А.А. Мазаракі: «соціалізм за роки свого існування створив власну методику обліку і звітності, внаслідок чого теоретичні засади, практика обліку та наукова думка опинились поза понятійним полем світового бухгалтерського обліку» [14, с. 4]. Радянський підхід до бухгалтерського обліку зокрема позначився тим, що подвійний запис перетворився з об'єктивно діючого економічного закону на методичний прийом бухгалтерського обліку [21, с. 98]. У 1930-х рр. критики подвійного запису посилались на те, що даний методичний прийом «відображає капіталістичні виробничі відносини», його застосування (у тому числі вчення про міну, обміні еквівалентами) «веде до приховування факту виробництва доданої вартості» [24, с. 461]. Як наслідок, в умовах командно-адміністративної системи та підпорядкування діяльності підприємств єдиному народногосподарському плану основним методом бухгалтерського обліку стала інвентаризація [14, с. 4].

Характер діяльності підприємств і організацій в умовах соціалістичної економіки вплинув на *структуру об'єктів обліку*. Один з перших нормативних документів радянської влади «Основне положення обліку майна» (1918) визнавав об'єктом обліку тільки актив без реєстрації грошових коштів і дебіторської заборгованості, що повністю відповідало задекларованому бажанню поставити під суворий централізований контроль і управління всі матеріальні ресурси країни причому не за «сумнівним вартісним (грошовим) вимірником», а «за вимірником правдивим, натуральним». Значне «спрощення» обліку пов'язане, зокрема, зі зникненням з обліку векселів, акцизу, застав, процентів і процентних паперів, комісії [24, с. 451, 453], важко визнати надбанням його теорії чи практики. Воно є результатом вимушеної реорганізації системи розрахунків в умовах стрімкої інфляції в перші роки радянської влади. Згодом, необхідність суворого контролю виконання підприємством затверджених планів діяльності визначили появу у складі оборотних активів нормованих і ненормованих засобів. Специфічною була класифікація господарських засобів за джерелами утворення. Відповідні зміни у склад об'єктів обліку та їх групуванні позначались на структурі плану рахунків. Подекуди вони мали абсурдний характер. Наприклад, окремі «соціалістичні новатори» стверджували, що «результатні рахунки нібито притаманні тільки капіталістичному підприємству; соціалістичне господарство у своїй номенклатурі рахунків не буде мати ні рахунків результатів, ні рахунків капіталу» [24, с. 478].

Отже, концепція бухгалтерського обліку в СРСР відповідала потребам головного споживача інформації – держави в особі галузевих міністерств і відомств, органів планування, статистики і фінансів [19, с. 62].

Не можна залишити поза увагою й той факт, що на протязі всіх років радянської влади постійно акцент робився на протиставленні соціалістичного обліку капіталістичному. Проте, не всі декларовані переваги бухгалтерського обліку в СРСР були реальними. У радянській спеціальній літературі особливо наголошувалось на таких його характеристиках як реальність, правдивість і достовірність. Зокрема зазначалось, що «реальність обліку означає, що всі його показники повинні правильно і правдиво відображати дійсність. Правдивість - обов'язкова якість соціалістичного обліку. Яке б то не було спотворення облікових даних, прикрашання показників господарської діяльності неприпустимі в соціалістичному обліку. Посадові особи несуть відповідальність за недоброякісне оформлення облікової документації, за необ'єктивність облікових даних» [15, с. 9]. Наголошувалось, що при капіталізмі існує комерційна таємниця і у звітності мають місце факти фальсифікацій, а при соціалізмі – відкрита інформація, яка реально і правдиво відображає дійсність [24, с. 479]. Разом з тим, підпорядкування єдиному народногосподарському плану та необхідність «забезпечення» прибутковості діяльності підприємств, за що несли особисту відповідальність керівники й облікових працівників підприємства, змушувала їх «підтасовувати» дані.

Яскравим доказом химерності досягнень соціалістичного обліку є Постанова Ради міністрів Української РСР від 22.05.1985 № 212 «Про додаткові заходи по вдосконаленню бухгалтерського обліку в народному господарстві», яка майже на сімдесятому році радянської влади продовжує вказувати на «серйозні недоліки» у роботі міністерств і відомств та

«необхідність вдосконалення бухгалтерського обліку і підвищення його ролі в посиленні контролю за забезпеченням збереження соціалістичної власності та використанням ресурсів»; неукомплектованість кваліфікованими кадрами; незадовільне проведення роботи; і, нарешті, на те, що «керівники багатьох підприємств, об'єднань, організацій і установ усе ще недооцінюють значення бухгалтерського обліку в боротьбі з безгосподарністю і марнотратством, незаконним витрачанням і розкраданням матеріальних цінностей і коштів» [20].

Разом з тим, С.О. Левицька звертає увагу на те, що «ще в період розвитку капіталізму почав розвиватися так званий «ускладнений» («advanced») бухгалтерський облік та контроль, що проявилось у посиленні вимог до достовірності інформації, наведеної в фінансовій звітності. Ці вимоги стосувались зокрема:

- обліку наслідків екологічного впливу, що пов'язано із змінами в системі цінностей, збільшенням тиску суспільства на підприємницькі структури з метою посилення їх соціальної відповідальності, напруженої на охорону та відновлення навколишнього середовища;

- обліку людських ресурсів (що з кожним етапом розвитку набуває форми обліку трудових ресурсів підприємства)» [11, с. 257].

У підсумку разом з П.Я. Хоминим можна констатувати, «скільки було втрачено часу, аби знаходити мнимі переваги т.зв. «соціалістичного» обліку над «капіталістичним», попри очевидне доведення ad absurdum самої термінології» [28, с. 107].

Система соціалістичного бухгалтерського обліку існувала в Україні до отримання країною незалежності і розвивалась за радянською моделлю. Вона була орієнтована на створення інформації для державних органів влади і підпорядкована єдиній меті – збирання і обробка даних за галузями економіки та держави в цілому [23, с. 98-99]. Тобто, держава виступала в ролі єдиної «зацікавленої особи», а бухгалтерський облік діяльності підприємств всіх галузей економіки підпорядковувався вимогам центрального апарату виконавчої влади і мав обслуговувати командно-адміністративну систему управління економікою. За таких умов бухгалтерський облік об'єктивно був далекий від інформаційного обслуговування завдань соціально-економічного розвитку та забезпечення соціальної відповідальності як окремого підприємства, так і країни в цілому.

На перший погляд, для характеристики соціалістичного обліку цілком підходить зауваження австрійського дослідника історії бухгалтерського обліку М.Дж.Р. Гаффікіна щодо країн з ринковою економікою: «бухгалтерський облік був важливою частиною домінуючої економічної ідеології, відображав віру у певні економічні ідеї» [30, с. 4]. Проте, є глобальна відмінність між бухгалтерським обліком соціалістичної і капіталістичної формацій: у першій з них прерогатива належала не економічній, а політичній ідеології. Марксизм, який є основою радянської ідеології, «ставить інтереси держави вище цінності людської особистості» [6, с. 127]. Крім того, при капіталізмі, на відміну від соціалістичної системи (де товари та послуги надаються через централізовану систему державної та кооперативного власності) домінує «економічна ідеологія невтручання – мінімального державного регулювання господарської діяльності» [30, с. 6].

Однією з основних особливостей радянської системи управління була «нерозвиненість вільних аналітичних функцій і низових підрозділів, їх слабка роль у прийнятті рішень. Була відсутня реальна стратегія соціально-економічного розвитку. Багато народногосподарських рішень приймалися без урахування екологічних, соціальних, економічних і навіть географічних чинників» [10, с. 56]. Таке «соціальне управління» обслуговував бухгалтерський облік у Радянському Союзі. Від початку створення він не передбачав надання інформації про задоволення економічних інтересів жодного з суб'єктів соціально-економічних відносин і лише формально захищав інтереси одного соціального класу.

Висновки. Вище викладено доводить помилковість тверджень окремих сучасних дослідників, які вважають, що «в період з 1922 до кінця 1980 р. у Росії соціальна відповідальність вже була встановлена і поширювалась на всі регіони країни, надаючи населенню конкретні та важливі результати і охоплюючи всі аспекти життя людей» [9]. Рішуче заперечуємо посилення на будь-яку соціальну відповідальність підприємств у СРСР. По-перше, бачимо підміну поняття соціальної відповідальності бізнесу соціальною відповідальністю держави та не розуміння функцій соціальної держави. По-друге, соціальна відповідальність підприємства нерозривно пов'язана з його економічною свободою, яка в Радянському Союзі,

була відсутня або мала формальний характер. По-третє, соціальна відповідальність ґрунтується на професійній етиці як облікових працівників, так і керівників всіх рівнів, для чого в СРСР були відсутні економічні та етичні умови.

Отже, «соціалізація бухгалтерського обліку» [29, с. 171] суперечить сучасним пріоритетам соціально-економічного розвитку вітчизняних підприємств. Перетворення, які чекають на бухгалтерський облік, пов'язані з обслуговуванням економічних інтересів всіх учасників господарського життя.

Список використаних джерел:

1. Альфа і омега бухгалтерського обліку або моя болісна не сповідь / За ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : ПП «РУТА», 2007. – 328 с.
2. Голов С. Ф. Роль економічної теорії у подальшому розвитку бухгалтерського обліку / С. Ф. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 8. – С. 3-9.
3. Економічна енциклопедія [у 3 т.] / відп. ред. С. В. Мочерний. - К. : ВЦ «Академія», Тернопіль : Академія нар. госпо-ва, 2002. – Том 3.– 952 с.
4. Євдокимов В. В. Порівняльна характеристика соціалістичного та капіталістичного обліку: переваги та недоліки / В. В. Євдокимов // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – Вип. 2 (14). – С. 55-63.
5. Калупов В. Г., Куприенко А. Н. Бухгалтерский учет в общественном питании : [Учеб.]. – М. : Экономика, 1987. – 304 с.
6. Корнейчук Б.В. Этическая экономия М.И. Туган-Барановского и вызовы глобального развития (К 150-летию со дня рождения ученого) // Вопросы экономики. - 2014. - № 12. - с. 116-128.
7. Король С. Я. Щодо добровільності соціальної відповідальності // Актуальні питання економічних наук: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., 13-14 березня 2015 р., Запоріжжя, Україна / Східноукраїнський інститут економіки та управління. – Запоріжжя : ГО «СІЕУ», 2015. – с. 7-10.
8. Косыгинская реформа / Политическая наука: Словарь-справочник. / сост. проф. пол. наук Санжаревский И. И. – М., 2010. – Режим доступу : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/politology/1510/>
9. Краснова М. В. Учетно-методический инструментарий формирования социальной отчетности публичных компаний : дисс. ... канд. экон. наук : 08.00.12 / Краснова М. В. ; ФГБОУ ВПО «Всероссийский заочный финансово-экономический институт». – М., 2013. – 207 с.
10. Кудров В. Крах советской модели экономики : монография. / В. Кудров. – М. : Моск. обществ. научный фонд, 2010. – 218 с.
11. Левицька С. О. Соціальний облік: методичний підхід та організаційне забезпечення / С. О. Левицька // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. - 2014. - № 797. - С. 255-262.
12. Ленин В. И. Как организовать соревнование? : ПСС в 55 т. (5 издание). – М. : Издательство политической литературы, 1974. - Том 35. – 585 с. – с.195-205.
13. Ленин В. И. Удержат ли большевики государственную власть? Полное собрание сочинений : ПСС в 55 т. (5 издание). – М. : Издательство политической литературы, 1969. - Том 34. – 600 с. – с. 287-339.
14. Мазаракі А. А. Трансформація обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки / Концепція розвитку бухгалтерського обліку, аналізу аудиту в умовах міжнародної інтеграції : Тези доповідей (20-22 квітня 2005 р.) Ч. 1 / Відп. ред. А.Д. Бутко. – К. : Київ.торг.-екон. ун-т, 2005. – 277 с.
15. Моисеенко Г. И. Теория бухгалтерского учета. - М.: Финансы, 1979. – 232 с.
16. Німчинов П. П. Бухгалтерський облік / П.П. Німчинов // Українська радянська енциклопедія : [у 11 т.] / Вид. 2. - К. : Гол. ред. УРЕ, 1978. - Том 2. - 91 с.
17. Новицкий И. Б. Источники советского гражданского права. – М. : Юр. лит. – 1959. – 162 с.
18. Остапюк М. Я. Історія бухгалтерського обліку: Навч. посіб. / М. Я. Остапюк, М. Р. Лучко, Й. Я. Даньків. – К. : Знання, 2005. – 276 с.
19. Петров А. М., Лымарь М. П. История бухгалтерского учета в России и Китае / А. М. Петров, М. П. Лымарь. // Международный бухгалтерский учет. – 2013. – № 12 (258). – с. 56-63.
20. Про додаткові заходи по вдосконаленню бухгалтерського обліку в народному господарстві: затв. Постановою Ради міністрів УРСР від 22.05.1985 № 212.
21. Пушкар М. С. Історія обліку та контролю господарської діяльності : Навч. посібн. / М. С. Пушкар, Н. В. Гавришко, Р. В. Романів. – Тернопіль : Карт-бланш, 2003. – 223 с.
22. Пушкар М. С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти) : монографія / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Економічна думка, 1999. – 423 с.
23. Пушкар М. С., Щирба М. Т. Теорія і практика формування облікової політики : монографія. – Тернопіль : Карт-Бланш, 2010. – 260 с.
24. Соколов Я. В. Бухгалтерский учет : от истоков до наших дней : Учебн. Пособие для вузов. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638 с.

25. Хилько В. О. Соціалістична власність // Українська радянська енциклопедія [в 11 т.] / Вид. 2. - К. : Гол. ред. УРЕ, 1983. – Том 10. - 544 с.
26. Хозяйственный расчёт [Электронный ресурс] : Большая советская энциклопедия : в 20 т. – М. : Советская энциклопедия, 1969-1978. – Режим доступа : //dic.academic.ru/dic.nsf/bse/147632/
27. Хомин П. Я. Капітал чи фонд: еволюція розуміння облікових категорій на тлі ідей Й. Шумпетера // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2011. – Вип. 579-580. Економіка. – с. 83-85.
28. Хомин П. Я. Теорія бухгалтерського обліку чи її імітація? // Зростання ролі бухгалтерського обліку в сучасній економіці: зб. тез та доповідей I Міжн. наук.-практ. інтернет-конференції (21.02.2013 р.; м. Київ) / Відпов. за вип. Б. В. Мельничук. – К.: ТОВ «Всеукр. ін-т права і оцінки», 2013. – с. 106-110.
29. Бухгалтерский учет, контроль и анализ: социальные ориентиры: Результаты научных исследований проблем бухгалтерского учета и контроля Житомирской научной бухгалтерской школы: монография / [Ф. Ф. Бутынец и др.]; под общей ред. [и с предисл.] Ф.Ф. Бутынца. – Житомир: ЖГТУ, 2008. – 484 с.
30. Gaffkin, Michael. Creating a Science of Accounting: accounting theory to 1970. Faculty of Commerce-Accounting & Finance Working Papers, 2005, 49.

17.09.2015

УДК 336.6

Лупінська А. М.

студентка 5 курсу магістерської програми «Фінансовий контролінг»
ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана»

Котенко Т. Ю.

к.е.н., старший викладач кафедри корпоративних фінансів і контролінгу
ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана»

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. В роботі розглянуто сутність, мету здійснення моніторингу фінансової звітності підприємства та його місце в системі контролінгу як основного елемента інформаційного забезпечення підприємств, що є основою для прийняття ефективних управлінських рішень в умовах сучасної жорсткої конкуренції. Наведено основні принципи, функції та етапи впровадження системи фінансового моніторингу на підприємстві. Проаналізовано складові та основні методики моніторингу фінансової звітності підприємства. Виявлені проблеми та обґрунтовано пропозиції щодо напрямів удосконалення організації системи моніторингу фінансової звітності.

Ключові слова: моніторинг фінансової звітності, фінансовий моніторинг, фінансовий контролінг, корпоративні інформаційні системи.

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ МОНИТОРИНГА ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ НА СОВРЕМЕННОМ ПРЕДПРИЯТИИ

Аннотация. В работе рассмотрены сущность, цель осуществления мониторинга финансовой отчетности предприятия и его место в системе контроллинга, как основного элемента информационного обеспечения предприятий, которое является основой для принятия эффективных управленческих решений в условиях современной жесткой конкуренции. Приведены основные принципы, функции и этапы внедрения системы финансового мониторинга на предприятии. Проанализированы составляющие и основные методики мониторинга финансовой отчетности предприятия. Выявлены проблемы и обоснованы предложения по направлениям совершенствования организации системы мониторинга финансовой отчетности.

Ключевые слова: мониторинг финансовой отчетности, финансовый мониторинг, финансовый

WAYS OF IMPROVING THE ORGANIZATION OF FINANCIAL STATEMENTS' MONITORING SYSTEM IN THE MODERN ENTERPRISE

Abstract. The paper discusses the essence, the purpose of company's financial reporting monitoring, as a basic element of information support of enterprises, and its place in the system of controlling which is the basis for effective management decisions in today's fierce competition. The basic principles, functions and stages of implementation of the system of financial monitoring in the enterprise are represented. The article analyzes the composition and the basic methods for the financial statements monitoring. It identifies issues and justifies proposals on ways to improve the organization of the system of financial reporting monitoring.

Keywords: monitoring of financial statements, financial monitoring, financial controlling, corporate information systems.